

בְּאַלֵּהִים נַעֲשֶׂה-חֵיל וְהוּא יְבוֹס צָרֵינוּ:

הִיבְטִים לְשׁוֹנִיִּים בְּפִרְשׁוֹת מִטּוֹת מִסְעֵי פֶד

דְּקֻדְקֵי מִילִים וְטַעֲמִים וְהִדְרָכָה לְקוֹרָא בְּמִטּוֹת מִסְעֵי, בְּהַפְטָרָה וּבִרְאשׁוֹן שֶׁל דְּבָרִים

יֵשׁ לָשִׁים לֵב וְלִהְקִפִּיד עַל הַמְּפִיקִים הַמוֹפִיעִים לַעֲתִים קְרוּבוֹת בְּקִרְיָאָה זֹו וְלֹא לְהִיכְשֵׁל, לְדוֹגְמָא, בֵּין 'אִשָּׁה' ל'אִישָׁה':

ל ג אֹ-הַשְׁבַּע: בְּמַלְעִיל לְאַסֶּר אֶל"ף בְּשׁוּא נח, אִינָה נַחָה וְאִינָה בַחֲטָף

ל ה כָּל-נִדְרֵיהֶ: כִּבְר שְׁמַעְתִּי קוֹרְאִים 'הַמְּקִפִּידִים' לְבִטָּא יו"ד אַחֲרֵי הַרִ"ש, טַעוֹת קִרְיָאָה מִמַּשׁ!¹

כְּמוֹבֵן שְׁנִכּוֹן הַדְּבַר גַּם לִגְבִי וְאַסְרֵיהֶ

ל ו שְׁמַעוּ: הַשִּׁי"ן בְּקִמְץ קֶטֶן, אִין לְבִלּוֹעַ אֶת הַעִי"ן, לֹא שׁוּמוֹ, וְכֵן בְּפִסּוּקִים הַבָּאִים. וַיֵּל: אִין

לְהַשְׁמִיעַ אֶת הָאֵל"ף שֶׁל תַּחֲלִילַת שֵׁם ה', יֵשׁ לְקַרָּא כְּאִילוֹ כְּתוּב 'וְדוֹנִי'. יִסְלַח-לָהּ: גַּעִיָּה בִּי"ד, עַם

זֹאת הַסֵּמ"ךְ בְּשׁוּא נח

ל י וְנִדְרֵי הַנֶּה"ן בְּצִירִי

ל יג וְלִאֶסֶר: הַלִּמ"ד בְּשׁוּא נח

ל יד כָּל-נִדְרֵי הַנֶּה"ן בְּצִירִי. לְעֵנֶת: הַנֶּה"ן בְּדָגֶשׁ חֶזֶק, לְשׁוֹן עֵינױ הַנֶּפֶשׁ

לֹא יג עֲלִיית שְׁנִי (מַחוּבְּרִים)

לֹא יד מִצְבָּא: דָּגֶשׁ חֶזֶק בְּצִד"י וְהַשׁוּא הוּא נַע, אַחֲרֵת עֲלוּל לְהִשְׁמַע 'מִצְוָה'

לֹא טו הַחִיּוֹתִים: הַחִי"ת בְּחִירֶק חֶסֶר וְאַחֲרֵיהֶ יו"ד בְּחִירֶק מֶלֶא

לֹא טז לְמִסֶּר-מַעַל: הַסֵּמ"ךְ בְּקִמְץ חֲטוֹף

לֹא יט בְּחָלָל: הָעֲמֻדָה קֹלָה בְּבִ"ת לְהַדְגִּישׁ הַסְּגוּלָּה הַמּוֹרָה עַל מִיּוֹדַע

לֹא כג וְכָל אֲשֶׁר לֹא-יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמִים: יֵשׁ לְהַאֲיֵץ מַעַט אֶת קִרְיָאָת

תִּיבַת בָּאֵשׁ לְהַסְמִיכָה לְתִיבָה הַקּוֹדֶמֶת שֶׁהִרִי הַטַּפְחָא הוּא הַמְּפִסִּיק הָעֵיקָרִי וְלֹא הַתְּבִיר:

וְכָל אֲשֶׁר לֹא-יָבֹא בָּאֵשׁ - תַּעֲבִירוּ בְּמִים

לֹא כז תַּפְשִׁי: הַפ"א בְּשׁוּא נַע

לֹא כח וְהִרְמֵת מֶכֶס: בְּמַלְרַע, אִין טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי

לֹא לב בְּזָזוּ: זִי"ן רִאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נַע וְלֹא בַחֲטָף כְּפִי שְׁמוֹפִיעַ בַּחֲלֶק מִהַדְּפוּסִים, כֵּן הַדְּבַר גַּם בְּהַמְשָׁךְ בְּפֶס' כג

לֹא מט עֲבַדִּיךָ נִשְׂאָו: כֵּךְ הִיא הַהֲטַעְמָה וְלֹא בְּמוֹנַח-זֶקֶף כְּקוֹרֵן וְדוּמִיּוֹ

לב א עֲלִיית שְׁלִישִׁי

יַעֲזֹר: הַעִי"ן בְּשׁוּא נח וְכֵן בְּפֶס' ג וַיַּעֲזֹר

לב ג² וְשָׁבַם: שִׁי"ן שְׁמַאֲלִית

לב ו תִּשְׁבּוּ פָּה: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַתִּי"ו

לב ח בְּשִׁלְחִי: הַשִּׁי"ן בְּקִמְץ קֶטֶן

¹ הִי"ד אַחֲרֵי סְגוּלָּה אוֹ אַחֲרֵי צִירִי כְּאִילוֹ לֹא כְּתוּבָה, וְאִינָה מְשַׁפִּיעָה עַל הַהִבְרָה שְׁלִפְנִיָּה. הֵן בְּהִבְרָה אִשְׁכְּנִזִּית וְהֵן בְּסִפְרִידִית.

² פִּסּוּק זֶה אִינוֹ מִתּוֹרֵג עִי אֹונְקִלוֹס בְּתַרְגּוּמֵי הַמִּדּוּיקִים. הַתַּרְגּוּם הַמוֹפִיעַ בְּדִפּוּסִים הוּא תַּרְגּוּם אַחֲרֵי

לב יא לא-מִלְאָו: הַלֹּמֵד ללא דגש ובשוא נח וכן בפסוק הבא

לב יג הָרַע: רי"ש בפתח

לב יט בָּאָה: הטעם בב"ת מלעיל, הקורא מלרע הופך ללשון בינוני (הווה)

לב כ עליית רביעי

אם-תִּחְלָצוּ: מרכא בחי"ת כטעם משנה, כך הוא במדויקים

לב כד לְצַנְאָכֶם: הנ"ן בפתח והאל"ף חטופה

לב כה עֲבַדְיָה יַעֲשֶׂוּ: אין כאן דין אתי מרחיק ועל כן היר"ד ללא דגש, כך לפי ברויאר והמדויקים

לב כו יְהִיוּ-שָׁם: געיה ביר"ד

לב כז וְעֲבַדְיָה יַעֲבְרוּ: אין כאן דין אתי מרחיק ועל כן היר"ד ללא דגש, כך הדבר לפי ברויאר והמדויקים³

לב לה וַיִּגְבְּהָה: היר"ד בקמץ קטן

לב לח וְאֶת-שִׁבְמָה: שי"ן שמאלית

לב לט וַיֹּרֶשׁ אֶת-הָאֲמִרִי אֲשֶׁר-בָּה:

טעם טפחא בתיבה וַיֹּרֶשׁ

לב מב לָהּ: ללא מפיק

לג ג מֶרְעַמְסֵס: העי"ן בשווא נח והמ"ם אחריה בשווא נע⁴

לג ד וַיִּבְאֵלְהֵיָם: האל"ף כלל אינה נשמעת

לג ט שְׂתִים עֲשָׂרָה: לפי ברויאר כך צריכה להיות ההטעמה⁵

לג יד וְלֹא-הָיָה שָׁם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

לג יט מִרְתָּמָה: המ"ם בצירי ולא בחירק מפני הרי"ש הבאה אחריה, כלל זה יפה גם בהמשך

לג כב בְּקִלְתָּהּ: הקו"ף בשווא נח, לעומת זאת בפס' הבא מְקִלְתָּהּ הקו"ף בדגש חזק ובשווא נע

לג כט בְּחִשְׁמָנָה: במלרע

לג לד בְּעִבְרָנָה: במלרע

לג מא בְּצִלְמָנָה: מלרע

לג מה בְּדִבְיָן גֵּד: בְּדִבְיָן מלרע, אין טעם נסוג אחור וכן בפסוק הבא

לג מז דְּבִלְתִּימָה: היר"ד בשווא נח על אף שהיא באה אחרי תנועה גדולה⁶

לג מט הַיִּשְׁמֹת: היר"ד בשווא נח

לג נ עליית חמישי

לג נב כָּל-מְשַׁכִּיתָם: שי"ן שמאלית

³ הדגש במקרה של אתי מרחיק יבוא רק בהברה מוטעמת, דהיינו, כאשר המילה השנייה מוטעמת בהברתה הראשונה. אות בראש המילה בגעיה אינה נחשבת מוטעמת.

⁴ יתכן שינוי משמעות אם יקרא עי"ן פתוחה

⁵ תורה קדומה בחלק הדקדוק, בשם מהר"ב (רבי יחיא בשירי): 'ספרים אחרים באזלא גרש'. יש בהבדל זה כדי ללמד על טיבו של השווא הבא בראש תיבת שתי-שתיים. הערה: טיבו של השוא הוא במחלוקת מדקדקים ראשונים. ספק אם מן התבונה להכריע כך במחלוקת, או לאמר שבחלק מהפסוקים שי"ן של שתיים בשוא נע, ובחלקם – בשוא נח.

⁶ כך הדבר כאשר התנועה הגדולה באה בהברה מוטעמת.

לג נג וַיִּשְׁבְּתֶם-בָּהּ: געיה בוא"ו
 לג נד אֲשֶׁר-יֵצֵא לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד
 לג נה לְשָׁכִים: שי"ן שמאלית.
 וַצִּרְרוּ: רי"ש ראשונה בשווא נע ולא בחטף
 לד ב אֶל-הָאָרֶץ כְּנָעַן: תיבת הָאָרֶץ בה"א הידיעה
 לד ד וַעֲבַר צֶנֶה: טעם נסוג אחור לעי"ן
 לד ה נַחֲלָה: במלעיל
 לד ו זֶה-יְהִיָּה: היר"ד אינה דגושה, כן הדבר בשני הפסוקים הבאים
 לד י שְׁפָמָה: שי"ן ימנית!
 לד יא וַיֵּרֶד הַגִּבְלָה: השני בפסוק, בזקף קטן ולא ברביע
 לד יד הָרְאוּבֵנִי: האל"ף כלל אינה נשמעת, כאילו כתוב 'הרובני'⁷
 לד טז עליית ששי
 לד כ וּלְמִטָּה בְּנֵי שְׁמֵעוֹן: מונח זקף קטן במדויקים⁸
 לד כב בֶּן-יִגְלִי: היר"ד בקמץ קטן
 לד כח כַּדְהָאֵל: הה"א בשווא נח, יש לקרוא כאילו יש בה מפיך. להבדיל מ"פְּדָהצוֹר" שהה"א נחה ואינה נשמעת
 לה ב לְעָרִים: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המורה על מיודע
 לה ד וּמִגְרָשִׁי: הרי"ש בשווא נע, אין לחוש לאותם דפוסים אשר ניקדוה בחטף
 לה ה אֲלֵפִים בְּאַמָּה: טעמים נדירים⁹
 לה ז וּשְׁמֹנֶה: במלרע
 לה ט עליית שביעי
 לה יב עֲמָדוֹ: העי"ן בקמץ קטן
 לה טז רָצַח הָוָא: געיה בח"ת, כך הדבר לפי ברויאר, תוכנת הכתר וכן בתורה קדומה¹⁰
 לה כ יְהִדְפֶּנּוּ: הה"א בשווא נח והדל"ת בדגש קל ובחטף קמץ. בְּצִדְיָה: הדל"ת בחירק חסר והיר"ד אחריה בדגש חזק וקמוצה, אין לקרוא 'בצדיאה'
 לה כה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: טעם נסוג אחור ליר"ד. וְאַחֲרֵי מוֹת: ואחרי במרכא ולא במקף
 לה לג שִׁפְכוּ: השי"ן בחולם לא בקמץ חטוף, לכן הפ"ה בשווא נע
 לו ב אֶת-אֲדֹנֵי צֹהֵל ה'..... וְאֲדֹנֵי צֹהֵל בָּהּ: בראשון הצד"י בחירק ובשני – בקיבוץ

⁷ בכתר ארם צובא יש סימן רפי על האלף להראות שהיא אינה נהגית.

⁸ לא מרכא טיפחא אתנח (היידנהיים וקורן)

⁹ גם הניגון שלהם אינו ידוע להרבה. בכתבי היד הסימן של קרני פרה (או פזר גדול) הוא כצורת V מעל האות, משום מה המדפיסים סימנו שתי תלישות. גם סימן זה לתלישא הוא המצאת המדפיסים, בכתבי היד תלישא קטנה היא עיגול מעל האות האחרונה, וגדולה – מעל הראשונה. בספר אם למקרא של ר' שריה דבליצקי ז"ל כתב: "והניגון הוא כמו פזר ותלישא גדולה ותלישא קטנה. מנחת כליל".

¹⁰ בחלק הדקדוק מסביר: 'כל 'רצח הוא' שבא כאן בענין, יש לקרות תיבת רצח בינוני, לא לעיל ולא לרע' (הכוונה לא מלעיל ולא מלרע). א"ה: אחרי המחילה לא ניתן ליאמר כלל. כל המהות של פתח גנובה היא הוספת פתח במקום שוא נח הברה סגורה בסוף המילה. כלומר "רוצח" על משקל "פותב", המילה היא מלרע אלא שלנוחות הקריאה הוסף פתח לפני הגרונית. דובר כבר בעבר, שכנראה עיקר סיבת המתג כאן, הוא כדי להפריד בין הח' והה' הבאות ממוצא אחד. מהיר"ץ לשיטתו בענין פשטא במילה כזו, אבל גם בזה דבריו אינם מובנים.

לו ט מַמְטָה לְמַטָּה: בשתי המילים הט"ת בסגול

לו יא מפטיר

הפטרות מסעי, ירמיהו ב ד-כח, ג ד:

ב ה מה-מַצָּאוּ: דגש חזק במ"ם מדין דחיק. וַיִּהְיֶה לוֹ: הה"א בשווא נח

ב ו לא-עָבַר בָּהּ: טעם נסוג אחור לע"ן

ב ח פָּשְׁעוּ בִּי: טעם נסוג אחור לפ"א

ב ט כְּתִיבִים: הת"ו בחירק חסר והי"ד אחריה בחירק מלא ודגושה

ב יב וְשִׁעְרוֹ: ש"ן שמאלית.

חֲרָבּוֹ: הח"ת בקמץ קטן והר"ש אחריה בשווא נח¹¹

ב טו לְשִׁמָּה: המ"ם בדגש חזק ובמלרע, מלשון שממה

ב יז תַּעֲשֶׂה-לָּךְ: געיה בת"ו. עֲזִיבֶךָ: הע"ן בקמץ קטן וכן הוא בהמשך יט

ב יט פְּחָדְתִּי: במלרע, יש לשים לב לא לשכל את תנועות הח"ת והדל"ת

ב כ צִעָה: יש להקפיד על קריאת הע"ן, אחרת זה משנה את המשמעות

ב כא שוֹרֵק: ש"ן שמאלית. נֶהֱפַכְתָּ: הה"א בשווא נח והפ"א אחריה בדגש קל

ב כג מְשַׁרְכֶּת: ש"ן שמאלית

ב כד בְּחֻדְשָׁה: הח"ת בקמץ קטן.

יִמְצְאוּנָה: הנ"ן בשווא נח והה"א בקמץ, יש לקרוא ימצאונָה

ב כז אָבִי אֶתָּה: שתי המילים מלעיל, האל"ף של אֶתָּה בפתח. יִלְדֶתְנִי: (לפי הקרי) הדל"ת בשווא נח, לא בחירק!

ראשון של דברים

א ד שני במנחת שבת

א ח שלישי במנחת שבת

הרב יהושע גריינימן נר"ו. אִישׁ כִּי יִדָּר (במדבר ל, ג) בכמה מקומות אמרו בגמרא מושבע ועומד מהר סיני, ועי' רש"י שבועות מ"ז שהשביע הקב"ה על לאו דלא תגזול וכן הוא במדרש רבה במדבר מקרא דהִנֵּה דָם הִבְרִית (שמות כד, ח) ואין ברית בלא שבועה, וכן הוא בשמו"ר, ובגליון מהרש"א יו"ד סימן רל"ז וכן בחזו"א חו"מ ליקוטים סימן ו' כתבו דהיינו השבועה דבערבות מואב, וכתב הרמב"ן בפרשת נצבים כי במתן תורה היה רק שבועה בלא אלות וקללות אבל במדרש שם ילפינן שגם שם היה אלות וקללות.

ובריש פרשת בהר כתב הרמב"ן כי כשחטאו בעגל כאילו נתבטלה הברית בהר סיני אצל הקב"ה, וכשנתרצה ללוחות שניות ציווהו הקב"ה בברית חדשה והחמיר עליהם באלות וקללות והיה זה אחר הקמת המשכן, ואדעתא דהכי מחל להם הקב"ה כשיקבלו בחומר הנ"ל, ואחר כך גם כן בערבות מואב.

¹¹ הח"ת מנוקדת בחטף קמץ בכמה ספרים, בהם כתר ארם צובה. אך אין חטף לפני שווא וגם לא שני חטפים בתחילת מילה. סימן החטף הוא להראות שהח"ת בקמץ קטן והר"ש אחריה בשווא נח. כל הפסוק בלשון ציווי החל משמו שְׁמִים [בהפטרה יש לקרא בקמץ חטוף (קטן) ובשווא נח, אך במוסף (שבת ר"ח) חֲרָבָה עִירָנוּ בקמץ רחב ובשווא נע, והמשנה שם (במיוחד בהברה האשכנזית) משנה המשמעות באופן חמור!]

ועיי"ש בחז"א שכתב דודאי מושבע ועומד אינה שבועה ממש כמש"כ האחרונים דלפ"ז בחשוד על הדבר לא אמרי' דחשוד הוא על השבועה, ואמנם כן הוא להדיא בספרי כאן יכול הנשבע לאכול נבילה וכו', תלמוד לומר לאֲסֹר אֶסֶר על נַפְשׁוֹ דהיינו שיחדש הוא את האיסור, עיי"ש, דלפ"ז בחשוד על הדבר לא אמרי' דחשוד הוא על השבועה.

ל ט הרב אליעזר פולאייס נר"ו וְהִפָּר אֶת נִדְרָה גו' כתב רש"י ז"ל יכול אפי' לא הפר האב ת"ל בְּנִעוּרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ כל שבנעורי' בית אביה ודבריו ז"ל צ"ע דבנדרים ע' א' לא יליף מבנעורי' בית אביה אלא לנדרים שנדרה בחיי הארוס ומת דמיפר האב לבדו, ושם ב' יליף דכשמת האב אין הבעל מיפר לבדו, אבל הא דאינו מיפר לבדו בחיי האב יליף רבה שם ס"ז א' מואם היו תהי' לאיש וי"ו מוסיף על ענין ראשון כמ"ש הר"ן, ותנא דבי ר' ישמעאל ס"ח א' יליף לה מבין איש לאשתו בין אב לבתו, ואע"פ שכתב הר"ן שם דמשמע ל' דהאי קרא בנערה המאורסה איירי מדכתיב בנעוריה בית אביה, מ"מ לאו מבנעוריה בית אבי' יליף לה אלא מבין איש לאשתו בין אב לבתו, (ומה שנרשם ברש"י לפנינו קידושין י"ג הוא ט"ס שלא נזכר שם דבר מזה, ובקידושין ג' מיייתי קרא דבנעורי' בית אביה, מיהו לא נתפרש שם דהיינו בעודה ארוסה,) אח"כ ראיתי ברא"ם שכתב דבספרי דריש לה ר' ישמעאל מבנעורי' בית אביה.

וראיתי להעתיק בזה לשון הרא"ם, והפר את נדרה יכול אפילו לא הפר האב ת"ל בנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה, ל"ש פנויה ל"ש ארוסה שכל זמן שהיא נערה לא פקעה רשותה מינה, דאי בפנויה דוקא קמייירי אבל בארוסה פקעה רשותה מינה למה לי קרא דבנעוריה בית אביה פעם שנית הרי כבר אמור בבית אביה בנעוריה, וכן דרשו בספרי משום ר' ישמעאל בנעוריה בית אביה בנערה המאורסה הכתוב מדבר שיהו אביה ובעלה מפירין נדריה, ולא אמרו זה גבי בבית אביה בנעוריה משום דאיכא למימר ההוא בפנויה, וכן בכולה תלמודא מהאי קרא דרשי ולא מקרא דבבית אביה בנעוריה, ורבה דמפיק לה להא דאביה ובעלה מפירין נדריה מקרא דואם היו תהיה לאיש וי"ו מוסיף לענין ראשון לעירוב פרשיות ושביק דרשא דבנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה, שמא היה סובר דקרא דבנעוריה בית אביה נמי בפנויה קמייירי, ואיצטריך למכתב' שנית לאשמועינן דלא להפרת נדרים בלבד זכיה רחמנא לאב אלא לכל שבח נעורים כדאיתא בפ"ק דקדושין, אבל ארוסה אימא משעה שנתארסה יצתה מרשותי' דאב וקרא דנדר אלמנה וגרושה ל"ש מן הארוסין ל"ש מן הנשואין, להכי מפיק לה מקרא דואם היו תהיה וי"ו מוסיף על ענין ראשון לעירוב פרשיות דאב ובעל משותפין בהפרת נדריה, ותנא דבי ר' מפיק לה מקרא דבין איש לאשתו בין אב לבתו כדאיתא בפ' נערה המאורסה, אבל מה שכתב רש"י הרא"י שאביה ובעלה מפירין נדריה מקרא דבנעוריה, מבריייתא דספרי משום ר' ישמעאל הוא לקוח, ויהיה פי' המקרא הזה על דעת רז"ל ואם היו תהיה האשה אשר אסרה איסר בבית אביה בנעוריה ונדריה עלי' כי לא שמע בהן אביה ושמע אישה בהם אחר שנתארסה גם הוא ישתתף עם אביה בהפרת נדריה, עכ"ל.

הרב דוב לנדו נר"ו. בנדרים (ח' א') איתא: אמר רב גידל אמר רב, מנין שנשבעין לקיים את המצוה, שנאמר וְשָׁבַעְתִּי וְאָקִימָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צִדְקָה (תהלים קיט, ק), והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, אלא הא קמ"ל דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה.

וצ"ב מה זירוז איכא הכא, לאחר שאין חלה שבועתו כלל משום שמושבע ועומד הוא. ובשלמא לשיטת הר"ן (שם) דבאמת שבועה חלה על דבר מצוה לענין 'כל יחל', ורק מקרבן שבועה איתמעט, א"ש. אמנם לדעת הרמב"ן (סוף פסוק דידן) ששבועה לקיים את המצוה לא חלה עליו כלל, לא למלקות ולא לקרבן, צ"ע מה מזרו עצמו בשבועה זו ולא קשה מידי, דסוף סוף אף אם אינו חל הרי מזרו את עצמו¹².

לא נ מלוא העומר. וְנִקְרַב אֶת קֶרְבֶּן ה' אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כָּלִי זֶהָב אֶצְעָדָה וְצִמִּיד טִבְעֶת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי ה'. זכר חמשה דברים אֶצְעָדָה וְצִמִּיד טִבְעֶת עָגִיל וְכוּמָז. אפשר לפי

¹² ובשם הקהילות יעקב (אינו לפני), שעל התרשלות במצווה ואולי גם על לאו, אדם עלול להשלות את עצמו שבמקרה שלו הוא פטור, אבל אחרי שנדר הוא סילק מעצמו כל תירוץ.

שפירש"י לעיל שפינחס הלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו. שנאמר וְהַמִּדְּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ (בראשית לו, ה'), והנה למען לא יתעורר קטרוג על עם ה' שהיו השבטים במכירה, ואיתא במדרש (שמו"ר לז): לפי ששור גנבנו [יוסף שנקרא 'שור'] ועשינו עגל, לפיכך חמשה בקר שלמנו תחתיו. ולזה באו הני חמשה דברים לכפר, וכדאיתא שם (מח ו) אמר משה לפני הקב"ה כתבת כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׁה וְטָבְחוֹ אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׁוֹר (שמות כא, לו'), הרי הביאו חמשה חח ונזם¹³ טבעת עגיל וכומז.

וכפי דברי חז"ל שאמרו 'מידי הרהור לא יצאנו', אפשר שהוא חטא לפני ה' שאינו מכיר בו אלא ה', והוא יודע ומבין מחשבות אנוש ותחבולותיו. ובאמת ולאידך גיסא, כיון שלא חטאו במעשה, א"כ אדרבה לפי שכבשו יצרם נחשב להם לזכות. דאמרו חז"ל (קידושין לט:): ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה, וזהו זיקק משה ואלעזר הכהן את הזהב מאתם כל כלי מעשה, שהכלי נחשב למעשה המצוה, וזהו זכרון לבני ישראל לפני ה', ודהיינו חמשה דברים היו כפרה על החטא של 'לפני ה', דהיינו מה שאמרו 'מידי הרהור לא יצאנו', וזה דבר שאינו מכיר בו אלא ה'.

לב א. זרע שמשון. וּמִקְנֵה רֵב הָיָה לְבָנִי רְאוּבֵן וְלְבָנִי גָד וְהָיָה הַמָּקוֹם מְקוֹם מְקָנָה. רש"י פירש כוונת הפסוק כִּי שֶׁם חָלְקָתָם מִחֶקֶק סָפֶן (דברים לג, כא'), שבני גד ביקשו לקבל חלק בארץ סיחון ועוג, מפני שידעו ששם מקום קברו של משה. והקשו המפרשים, דכאן מפורש בפסוק שהטעם שרצו לנחול בעבר הירדן הוא מחמת שהיה להם מקנה רב ושם היה מקום ראוי ביותר עבור הבהמות, ולא משום שידעו שעתיד משה להיקבר שם בחלקם. ויש לתרץ עפ"י מה שיש ללמוד ממה שכתב הרמב"ן (במדבר לב ב) שאע"פ שגם לבני שבט ראובן היה הרבה בהמות, מ"מ לא היו מבקשים לקבל את ארץ סיחון ועוג לולא שבני שבט גד היו מציעים להם לעשות כן, ומוכח מזה שאף שהיה המקום ראוי ביותר לבהמות, עדיין אין זה טעם מספיק שבגללו יבקשו לרשת את אותו הארץ ולא להיכנס לארץ ישראל, לולא שיהיה כאן טעם נוסף לבקש את הנחלה שם. ולפי דבריו נראה להוסיף ולבאר שאכן הטעם הכמוס שהיה לבני גד הוא, שמאחר שידעו ששם בחלקם עתיד להיות קברו של משה, רצו לקבל את נחלתם שם, כי היו רוצים להיות עמו במחיצתו, אבל לא היו יכולים לבוא ולומר למשה רבינו טעם זה, שאין זה מן הראוי לדבר עם משה על מיתתו, ועל כן חשבו עצה לבקש נחלה בעבר הירדן מחמת המקנה רב שהיה להם, ולכך הוצרכו לשתף את בני ראובן שגם להם היה מקנה רב, ולהציע להם לבקש יחדו נחלה בעבר הירדן, וממילא לא יצטרכו להזכיר בפני משה את ענין מיתתו, על אף שזה היה הגורם העיקרי לבקשתם. ואכן גם דבר זה היה אמת, כי צורך זה היה עבורם צורך חיוני בכדי להאכיל את המקנה הרב שהיה להם, אולם מחמתו לבד לא היו מבקשים שלא להיכנס לארץ ישראל, ותחילת המחשבה של בני גד היתה מחמת מקום קבורת משה.

ועפ"י כל הנ"ל מתבאר יפה שאכן ב' הסיבות שהוזכרו הם אמת, ובפרשתנו לא נתפרש ב' הטעמים, מפני שאין זה מכבודו של משה שיוזכרו בפניו את ענין מיתתו וכנ"ל, ועוד, שהטעם הזה עיקרו סיבה לבני גד שבנחלתם יהיה קברו של משה, ולא לבני שבט ראובן, משום כן הזכירו את הטעם השני שזה מקום ראוי למקנה שזה סיבה שמועיל גם לבני גד וגם לבני ראובן, ובפרשת וזאת הברכה רצה הכתוב לגלות גם את הטעם השני שמחמתו בקשו את הנחלה במקום זה, שזה מחמת קברו של משה. (זרע שמשון וזאת הברכה אות ז')

הפטרת מטות-מסעי

¹³ יש כאן עירוב שני פסוקים אחד מתרומת המשכן חָח וְנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז (שמות לו, כב) המלה עגיל אינה מופיעה; ואחד ממלחמת מִדִּין. אֶעֱעֲדָה וְצִמֵּיד טַבַּעַת עֲגִיל וְכוּמָז (במדבר לא, ג). מדרש רבה שמות משלים עגיל ממלחמת מדין.

אשתקד בגליון מטות-מסעי פג הבאנו את דברי ידידנו גור-אריה צור נר"ו על ההפטרות.
השנה הניף את ידו שנית ויוסף שאת משלו ויאמר

להפטרות מטות-מסעי

קורין בהפטרות בנביא ירמיהו פרק ב' פסוק ד' עד פסוק כח' בתוספת פסוק או שנים של נחמה לסיום בדבר טוב. היא ההפטרות השניה של פורענות מתוך ג' דפורענותא שקוראים בג' השבועות של ימי בין המצרים. וכאשר מטות-מסעי נפרדים, קורין למטות בהפטרות הראשונה [נתבארה בפרשת פינחס] ופרשת מסעי בהפטרות זו השניה, המתחילה בפסוק **שָׁמְעוּ דְבַר יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל מְשֻׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל:**

בביאור ההפטרות ושייכותה לפרשה

ההפטרות מתחילה בפסוק מקדים לתוכחה: **שָׁמְעוּ דְבַר יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל מְשֻׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל.** ומכאן ואילך נמשיכה ההפטרות בעשרים וארבעה פסוקים של פורענות ותוכחה, עד פסוק כ"ח בפרק ב', וכמוכיחם על שעברו על כ"ד ספרים הקדושים. ומכאן מודלגין לפסוק של נחמה [ירמיהו ג, ד']: **הֲלֹא מֵעַתָּה (קראתי) קָרָאתִי לִי אָבִי אֱלֹהִי וְעַרְיָ אֶתָּה. כִּי בִזָּה יִמְצְאוּ מִרְגּוּעַ וּכְפָרָה לְשׁוֹב בְּכָל לְבָב.**

ויש נוהגים לדלג לשני פסוקי נחמה אחרים: ירמיהו פרק ד, פס' א-ב: **אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נָאִם יְהוָה אֵלֵי תָשׁוּב וְאִם תִּסָּר שְׁקִינִי מִפְּנֵי וְלֹא תִנּוּד: וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי יְהוָה בְּאֵמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבְצִדְקָה וְחֲתַבְרְכוּ בּוֹ גּוֹיִם וְכָל יִתְחַלְלוּ. וְכֵן ל, שאין דבר העומד בפני התשובה.**

ובהתבונן בפסוקי הפורענות אע"פ שאין הם בהכרח מכוונים לפסוקי הפרשה, הרי שנמצאית שייכות מסויימת גם לפרשתנו. וכגון: כִּי שְׁתִּים רְעוֹת עָשָׂה עִמִּי אֲתִי עֲזָבוּ מִקּוֹר מִים חַיִּים לְחֹצֵב לָהֶם בְּאֵרוֹת נִשְׁבְּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִילוּ הַמַּיִם: וכן: אֲמַרְיִם לַעֲץ אָבִי אֶתָּה וְלֹאֲבָן אֶת (ילדתני) יִלְדִתְנוּ כִּי פָנוּ אֵלַי עֲרִף וְלֹא פָנִים וּבִיעַת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְחֹשִׁיעֵנוּ: וּמִנִּין לִמְדוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁלֹּא הוֹרִישׁוּם כְּצִוּוֹי ה' בְּפִרְשֵׁת מִסְעִי: וְלִגְבוֹ: וְהוֹרִשְׁתָּם אֶת-כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנִיכֶם וְאֲבֹדְתֶם אֶת כָּל-מִשְׁכִּיתֶם וְאֶת כָּל-צִלְמֵי מִסְכַּתְכֶם תִּאֲבָדוּ וְאֶת כָּל-בְּמוֹתֶם תִּשְׁמִידוּ: וְאִם-לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנִיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצִנִּינִים בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ: וְהָיָה כְּאֲשֶׁר דִּמְיִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעֹשֶׂה לָכֶם.

ומסיים הנביא בתוכחה: אֲמַרְיִם לַעֲץ אָבִי אֶתָּה וְלֹאֲבָן אֶת (ילדתני) יִלְדִתְנוּ כִּי פָנוּ אֵלַי עֲרִף וְלֹא פָנִים וּבִיעַת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְחֹשִׁיעֵנוּ: וְאִיָּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָךְ יְקוֹמוּ אִם יוֹשִׁיעוּךָ בִּיעַת רָעָתְךָ כִּי מִסְפָּר עֲרִיף הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה: וּפִירוּשׁוֹ כִּי מִסְפָּר עֲרִיף הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה, כִּי אֵין עִיר שֶׁאֵין בָּהּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשִׂיתָ. וְהִיא אֵינָם יְכוּלִים לְהוֹשִׁיעֶכֶם.

ואשר על כן מסיימים בנחמה.

וכבר נתבאר בהפטרות הראשונה של הפורענויות שמסדרי ההפטרות בחרו לסיים בפסוקי נחמה מכמה טעמים, ובהם שלא ימאסו הבנים בתוכחה, ושאינו בדין שיהיו הבנים מתקללים והקב"ה מתברך, וכדי שלא יפוצא האדם מהרהר אחרי מידותיו של הקב"ה.

ויש לעיין בפסוקי הנחמה של סיום הפטרותנו, לפי המנהגים השונים: לאחד המנהגים מסיימים בפסוק הבא:

הָלוֹא מַעֲתָהּ (קִרְאָתִי) קִרְאָת לִי אָבִי אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה.

מִפְרֹשׁ רִשׁ״י: הֲלוֹא מַעֲתָהּ. הֲלוֹאִי שְׁבֵת מִרְעֵתְךָ וקִרְאָת לִי אָבִי.

ובשימות לב, פירש רש"י את התיבה הָלוֹא בשני אופנים. לשון תמיה, ולשון הלוואי, כעין משאלת הלב. ואת המלה מַעֲתָהּ פירש לשון תשובה, כפי שמובא במדרש בראשית רבה גבי תשובת אדם הראשון, והביאו אוה"ח הק' בכמה מקומות. וזה שפירש רש"י: הֲלוֹא מַעֲתָהּ. הֲלוֹאִי שְׁבֵת מִרְעֵתְךָ וקִרְאָת לִי אָבִי, ואם תעשי כד הַיְיָנוּסֵר לְעוֹלָם אִם יִשְׁמֹר לְנֶעֱצַח (ירמיהו ג, ה) וגו' [וקריאתו בתמיה], והוא המושך העניין בפסוק ה' שלאחריו.

והוינן בה, והלא לכאורה לפי פירוש רש"י, אינו נראה כפסוק מובהק של נחמה אלא רק כעין הבעת משאלה של הקב"ה – ולוואי שתשוב כנסת ישראל ואז לא אזכור לה עוונותיה המתוארים בתוכחה שלפניה.

ועוד יש לשאול, הרי יש כאן קרי וכתוב [קראת/קראתי]. ולפי הקרי [קראת] כנסת ישראל היא הקוראת להקב"ה לפי משאלת לבו כביכול של הקב"ה: הָלוֹא מַעֲתָהּ קִרְאָת לִי אָבִי, אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה!

אך לפי הכתיב [קראתי] נראה כי אין זה כך, אלא נראה שהקב"ה הוא הקורא לכנסת ישראל, וכביכול אומר לה: אמרי לי אחותי כלה אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה! שהרי כתיב: הָלוֹא מַעֲתָהּ קִרְאָתִי !

ולעומקו של מקרא יש לומר שלכן מפרש רש"י את הפסוק כמשאלת הלב כביכול של הקב"ה: הֲלוֹאִי שְׁבֵת מִרְעֵתְךָ וקִרְאָת לִי אָבִי ! [אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה!] כי על ידי הכתיב הכתיב הקב"ה כביכול על עצמו את הקריאה המופנית לכנסת ישראל: הָלוֹא מַעֲתָהּ קִרְאָתִי: קִרְאָת לִי אָבִי, אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה !

ובשימות לב: בקריאה זו של אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה נקשר פסוק נחמה זה עם פסוקי הנחמה של ההפטרה הראשונה מג' דפורענותא, שם נאמר: [ירמיהו ב, ב]: הֲלֹךְ וְקִרְאָתָּ בְּאָזְנִי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ כְּלֹלֶתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה.

הקב"ה קורא לנביא: הֲלֹךְ וְקִרְאָתָּ בְּאָזְנִי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר, מאי לאמר, שהם יאמרו לי, שיחזירו לי תשובה באלו המלים שאני אומר להם. כי אני אומר להם: כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ, והם יאמרו לי: אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה !

ומעתה יובן מדוע נאמר בפסוק שמסיים את ההפטרה בפרשתנו מַעֲתָהּ: הָלוֹא מַעֲתָהּ קִרְאָת לִי אָבִי, אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה. ופירושו יהיה כאז כן עתה. כפי שאז בזמן לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה היה זה חסד נעוריך, כן עתה מְשַׁכְּתִיךָ חֶסֶד (ירמיהו לא, ב) לקרוא לי: אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה! וכפי שמתנבא ירמיהו הנביא: וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךָ עַל-כֵּן מְשַׁכְּתִיךָ חֶסֶד. ואשר על כן סיים רש"י את פירושו הנ"ל בהבטחת הקב"ה: לֹא אֲשַׁמְרֶנּוּ! כלומר: לנצח לא אשמור לך חטאתך אשר חטאת לי. וכמחזיר העטרה לראשיתה. ובזה שפיר נקרא הפסוק פסוק של נחמה, ובו ראוי לסיים את ההפטרה של תוכחה ופורענות שלא תבוא לעולם.

ועוד, כשם שלכתך אחרי במדבר היתה לתקן גזירת החורבן, כן עתה נקראת כנסת ישראל לתקן גזירת החורבן. וזה אשר נרמז בקרי והכתיב, כאז כן עתה, וקריאתך כקריאתי: הָלוֹא מַעֲתָהּ קִרְאָתִי: קִרְאָת לִי אָבִי, אֱלֹהִים נִעְרִי אֶתָּה !

ויש נוהגים לדלג לשני פסוקי נחמה אחרים: ירמיהו פרק ד, פס' א-ב: **אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב ואם תסיר שקוציך מפני ולא תגוד: ונשבעת חי יהוה באמת במשפט ובצדקה וחתברכו בו גוים ובו יתחללו.**

ובשימת לב: גם למנהג זה יש שייכות לתשובה שפירש רש"י דלעיל פרק ג' פס' ד' **אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב**, ונקרא פסוק של נחמה, כדר' אליעזר: ר' אליעזר אומר [סנהדרין צז:] **אם ישראל עושין תשובה נגאלין וכן פסק הרמב"ם** משנה תורה ספר המדע הלכות תשובה פרק שביעי הלכה ה: **כל הנביאים כלן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה**. ואשר על כן יש מסיימים ההפטרה בפסוקים הנ"ל: **אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב וגו' תחזינה עינינו בב"א.**

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעניינים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ©